

Charvát, Petr

**Katalánci v Praze? : k novým nálezům keramických importů z
Týnského dvora**

Archaeologia historica. 2003, vol. 28, iss. [1], pp. 493-501

ISBN 80-7275-043-7

ISSN 0231-5823

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/140533>

Access Date: 24. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

F.

HMOTNÁ KULTURA

Katalánci v Praze?

K novým nálezům keramických importů z Týnského dvora

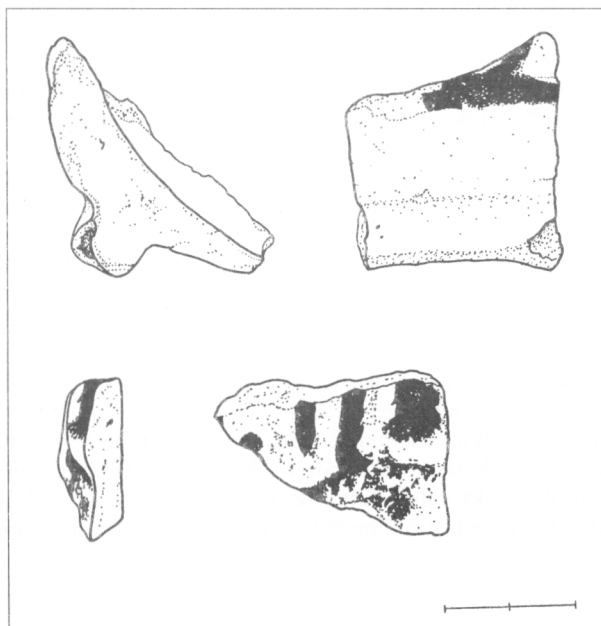
PETR CHARVÁT

Na jaře roku 2002 mi dr. Ladislav Hrdlička, vedoucí výzkumu Týnského dvora v Praze, svěřil k určení a publikaci dva keramické zlomky, které při výzkumu, na jehož vedení se podílel, objevil. Dovoluji si mu za to při této příležitosti vyjádřit srdečný dík.

Oba zlomky se našly při výzkumu Týnského dvora na parcelním čísle 1065 v sondě IV a jsou označeny číslem sáčku 858/79. Představují zlomek spodní části misky na nízké nožce a dále fragment výdutě vyšší nádoby s výzdobou plastickými lištami na vnější straně (viz příloženou ilustraci). Podle údajů vedoucího výzkumu pochází nálezový kontext, v němž byly uloženy, z raného 14. století, či případně ještě z pozdního století 13.

Vnější poloměr nožky prve jmenovaného zlomku činí 38 mm (jeho maximální rozměry 52 a 32 mm). Tento zlomek se vyznačuje zbarvením kolísajícím od bílé po světle okrovou barvu s odstíny do růžova a jeho materiál lze charakterizovat jako jemný (tj. bez viditelných shluků v keramickém těstě), mírně šupinovitě odlučnosti.

Povrch je uvnitř opatřen glazurou medově zlatavé barvy; vnějšek nese pokryv glazurou pouze na vnější straně stěny (dno zůstalo na vnější straně režné). Odspoda nahoru byl vnějšek misky na nožce opatřen kvalitní glazurou se sotva patrnou, jemnou krakelází vytvářející pravidelné husté síťování. Tato glazura vykazuje na vnější straně nožky zbarvení původně asi modré či spíše tyrkysově a na výduti bílé. Nejvyšší část dnes zachovaného zlomku výdutě nese pás lesklé, kovově růžovočerveně zbarvené, tzv. lustrové glazury.

Obr. 1. Praha 1 – Týnský dvůr (Ungelt), sonda IV, ppč. 1065. Nálezy importované keramiky s lustrovou glazurou (černé).

Vypálení zlomku lze označit jako střední (střep při poklepu zní, avšak nezvoní). Jeho tvrdost je vysoká (kovový hrot na něm téměř nezanechává stopy).

Nijak zvlášť výrazné stopy po technologických procedurách dovolují s jistotou mírou pravděpodobnosti usuzovat, že nádoba vznikla vytáčením na hrnčířském kruhu.

Barvu druhého zlomku o maximálních rozměrech 40 a 24 mm lze rovněž označit za oscilující mezi bílou, okrovou a světle růžovou, ač se v tomto případě růžový tón uplatňuje o něco zřetelněji. Též materiál snese popis „jemný“, jak je uvedeno výše.

I v tomto případě chránila vnitřní povrch nádoby glazura medově zlatavé barvy. Její vnější stranu opatřenou plastickou výzdobou krásnila původně kovově lesklá, růžovočervená lustróvá glazura, která je dnes na exponovaných částech povrchu odřena až na původní materiál. To nepochybně vypovídá o intenzitě používání této součásti luxusního stolního servisu.

Vypálení a tvrdost tohoto zlomku lze popsat jako střední; při poklepu zní, ale nezvoní a kovový hrot na něm zanechává stopy.

Efektivní povrchová úprava neumožňuje podrobněji se vyslovit o technologii užitě při zhotovení této nádoby. Skutečnost, že vypouklým částem lišt uplatňujících se na vnějším povrchu odpovídají uvnitř nádoby vpadliny, zřetelně se rýsující v její stěně, by mohla naznačovat, že nádoba, či alespoň její část, byla vytvořena v kadlubu. Stopy jsou však příliš nejednoznačné, než aby umožnily konkrétní závěry.

Přiznám se, že jsem si v první chvíli s těmito zlomky nevěděl rady, neboť ze své vlastní zkušenosti, kterou jsem nashromáždil při výzkumu blízkovýchodních, spíše ovšem egyptských, syrských, iráckých a iránských keramik, jsem se s ničím podobným nesetkal. Vyuzil jsem proto své účasti na 3. Mezinárodním kongresu archeologie starého Předního Východu (ICAANE – International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East), konaného v Paříži ve dnech 15.–19. dubna roku 2002, abych uvedené zlomky předložil účastníkům „Workshop of Islamic Archaeology“, uspořádaného v rámci uvedeného Kongresu, a vyžádal si jejich odborné názory.

O své znalosti se se mnou laskavě podělili kolegové Johnny De Meulemeester (Division du Patrimoine de la Région Wallonne, Belgie), Alastair Northedge (Université de Paris 1 – Sorbonne, Francie), Scott Redford (McGhee Center for East Mediterranean Studies, Geogretown University, U. S. A.), Alan Walmsley (Carsten Niebuhr Institute, University of Copenhagen, Denmark) a Donald Whitcomb (Oriental Institute, University of Chicago, U. S. A.), jimž za tuto ochotu srdečně děkuji. Jsem si vědom, že podobný postup není při určování keramických zlomků zcela standardní a že lze proti němu vznést námitky. Mám ovšem zato, že v situaci, kdy se badatel pohybuje v oblasti, kde si není stoprocentně jist, se porada s renomovanými odborníky, jichž se na tomto světovém kongresu shromáždil počet rozhodně reprezentativní, jeví jako prostředek nejučinnější.

Výsledek expertizy oslovených znalců lze shrnout takto:

Předložené zlomky pocházejí z některé ze západních oblastí islámské civilizace, nejspíše z iberského poloostrova. Není pravděpodobné, že by šlo přímo o výrobky hrnčířů granadského emirátu pod vládou dynastie Nasrovců (13.–15. století). Spíše pocházejí z dílen muslimských *mudéjarů*, mistrů pracujících již pod nadvládou některé z křesťanských dynastií, nejspíše aragonských králů, snad kdesi v okolí západošpanělské Valencie. Jejich datování nelze přesně určit, nejspíše přichází v úvahu 14.–15. století.

Došedše takto k výsledku poněkud neočekávanému, cítíme nyní potřebu odpovědět na otázku, jak se k nám ony keramické importy dostaly a jak lze jejich pramenné vypovědi užít k osvětlení problematiky dálkových styků českých zemí za vlády krále (Přemysla Otakara II.?), Václava II. a Jana Lucemburského. Hledání odpovědí na ně bude věnován tento příspěvek.

Přímý import?

Především je třeba uvážít možnost přímého přenosu těchto nádob z aragonského království do Čech, tedy „importu“ v užším smyslu slova. Výpověď zejména písemných pra-

menů naznačuje, že k něčemu takovému vskutku mohlo dojít. Kolem roku 1300 udržuje aragonské království velmi čilé obchodní styky s oblastí Provence, tehdy již v držení valoiské sekundogenitury francouzské královské dynastie kapetovské, a náš stolní servis s největší pravděpodobností započal svou cestu právě prostřednictvím těchto krajů (k tomu obecně Larguier 1996, zvl. str. 28–74; tamtéž str. 39 o vývozu iberské keramiky do Narbonnska).

Byl to především král Jan Lucemburský, jež pobýval opakovaně právě v jižní Francii. Roku 1323 vykonal zbožnou pouť do mariánské svatyně v Rocamadouru u Cahors v jižní Francii a vyjednával patrně při té příležitosti s francouzským králem (Spěváček 1994, 327–328). Roku 1325 složil král Jan dokonce i slib účasti na křížové výpravě proti španělským Maurům a k podobnému kroku zřejmě přiměl i svého syna Karla, ježto byli oba o splnění tohoto slibu vícekrát upomínáni (v letech 1328, 1329 a 1340: Grygiel 1997, 35, 42). Roku 1338 jmenoval francouzský král Jana Lucemburského svým místodržícím v celé oblasti Languedocu (v oné době hlavně Narbonnsko a oblast Toulouse) a český král se v onom roce prokazatelně ve městech na řece Garonně zdržoval (Spěváček 1994, 538). Sdostatek je také znám panovníkův nešťastný pobyt u očních lékařů v Montpellieru, kam se vydal roku 1340 požádat tamní věhlasné odborníky o pomoc, kterou mu již od roku 1337 nebyl s to poskytnout jeho muslimský osobní lékař. Ani um montpelliérských oftalmologů však proti chorobě nic nezmožil a král oslepl nadobro (Spěváček 1994, 542–543).

Není zde zajisté třeba připomínat ani jedenáctiletý pobyt pražského biskupa Jana IV. z Dražic v Avignonu, odkud povolal do Čech jihofrancouzské umělce, zvláště mistra Viléma, jehož zaměstnal mimo jiné v Roudnici.

Proti všem těmto údajům stojí ovšem jedna dosti závažná indicie, a to naleziště zlomků, jímž je okresek s výraznou vazbou na mezinárodní obchodní aktivitu. Při přímém importu bychom totiž nálezy tohoto typu spíše očekávali v jiných elitních prostředích, vázaných na působiště předních laických i duchovních činitelů země.

Obchod jako nosič a vodič

Ve 13. století se na dálkové směně statků hmotných i nehmotných počal velmi výrazně podílet mezinárodní obchod, který tak nemohl neovlivnit i situaci u nás (k našemu dálkovému obchodu viz Winter 1906, zvl. str. 106–114. nověji Klápště 1994, 28–34). Právě 13. století umožnilo mj. zvýšením míry lodivodského mistrovství a tím i manévrovacích schopností plavidel, jakož i zavedením kompasu, zavést celoroční námořní provoz, o čemž dříve nebyvalo slyšeno (Peters 1994, 155; Shalem 1996, 117 pozn. 25). Obecně vedly tyto skutečnosti ke zvýšení objemů přepravovaných zboží a tím k intenzivnějšímu putování předmětů i myšlenek (k tomu Jacoby 1997; Kühnel 1994; Lilie 1994; Spufford 2000; ke zvýšení dovozů na severní břeh Středozemního moře např. Monfrin 1993, 262–263).

Pěkný příklad působení obchodu nejen jako nosiče zboží, ale též jako vodiče doprovodných „signálních“ materiálů, metodicky dosti blízký problému, jež řešíme, nám nabízí výskyt hispanomaurských keramik ve středověkém Černomoří a zvláště v Moskvě 14.–15. století (Kovař 1996, zvl. str. 171–174; Lebeděv–Klokov 2000, 99). Namísto luxusních keramik z Blízkého Východu se jak v Černomoří, tak i v Moskvě od konce 14. století objevují přepychová stolní zboží z muslimské oblasti iberského poloostrova, doprovázející podle roz umístění nalezišť aktivitu obchodníků janovských. Jejich výskyt končí ovšem v době záboru Konstantinopole sultánem Mehmedem II. roku 1453.

Vzhledem k ojedinelosti našich dvou keramických střeptů budeme i v jejich případě spíše pomýšlet na zprostředkování jejich příchodu k nám obchodem spíše jako vodičem než jako nosičem. Lze blíže určit povahu tohoto komerčního proudu?

Italský obchod: Benátky či Janov?

Posledně jmenovaný příklad nám ukazuje dobře zejména podnikavost obchodníků italských, kteří na vlnách Středozemního a Černého moře slavili ve 13. století triumfy píle,

odvahy a podnikavosti. Prostudujeme-li dokladový materiál, osvětlující napojení českých zemí 13. století na síť mezinárodního obchodu a financí, nemůžeme nepostřehnout patrné vazby na italské komerční aktivity.

Již od doby vlády Přemysla Otakara II. proudí finanční toky z českých zemí papežské kurii především prostřednictvím firem usedlých v „královně lagun“, městě Benátkách. Obzvláště velké platby, přicházející někdy krom českých zemí i z Uher a Polska, se měly ukládat v pokladnici chrámu svatého Marka na jméno příslušného pontifika, přičemž se o jejich uložení měla římská kurie zvlášť písemně vyrozumět (CDB V/1: 294, str. 440–441, rok 1261; CDB V/1: 332, str. 491–492, rok 1262). V jiných podobných případech se odesílání plateb kurii svěřovalo buď profesionálním firmám (florentští bankéři Dulcis de Borgo a spol.) nebo zvlášť určeným osobám, přičemž jako odesílatel fungovali benátský prokurátoři českého krále (CDB V/1: 339 str. 506–507, rok 1262; CDB V/1: 353 str. 525, rok 1262). Je zcela evidentní, že Benátky hrály v tomto kontextu roli světového finančního střediska, na něž směřovaly mezinárodní obchodní a platební vazby českých zemí.

Stejným směrem ukazuje pramenný materiál hmotné povahy, zvláště některé údaje o umělecké výbavě českých církevních institucí. Také nákupčí českých prelátů se ve 13. století prokazatelně obraceli do Benátek a rovněž do Říma, jak vidíme na příkladu břevnovského opata Bavora z Nečtin. Ten vykázal ve svém opatském účtu „unam monstrantiam cristallinam Venetiis emptam“ a též „imagine[m] eburneam“, zakoupeném v Římě (Stehlíková 1993).

Jiné naše prameny upozorňují i na význam dalších italských lokalit, jmenovitě svatomikulášské svatyně v apulijském Bari. Tak olomoucký děkan Bartoloměj vybavil roku 1268 nově zakládanou kapli sv. Jana Křtitele v metropolitním sídle mezi četnými jinými cennostmi také přenosným oltářem z červeného, mramoru podobného kamene, postříbřeným, opatřeným slonovinovým křížem a plným velkých relikvií, zvláště pak oleje z prstu sv. Mikuláše (*nejspíše nalévaného do dutiny relikviáře, v němž byl ostatek uložen, aby se tekutina stykem s ním prosytila svatostí, a poté odebíraného a odnášeného poutníky*, P. Ch.: CDB V/2: 552 str. 116–117, rok 1268). Z téhož Bari byl do Olomouce někdy na počátku 13. století přinesen poutní odznak (Dohnal 2001, 51), výzkum tamního katedrálního okrsku však poskytl i minci benátskou, raženou v letech 1249–1252 (Dohnal 2001, 158–159, 291 obr. 72a, b). Tradice kultu svatého Mikuláše z Bari sahají na Moravě až na přelom 11. a 12. století (Sejbal 1997, 95 o jménu světcově na denárech Lutolda Znojemského, ražených 1092–1099 a 1101–1112).

Italští dodavatelé luxusních zboží pracovali ovšem ve 13. století i pro české zákazníky laické, a to především pro náš královský dvůr. Patrně italským prostřednictvím se do dvorské kaple Přemysla Otakara II. dostala bavlna, nejspíše egyptského původu (Hoensch 1989, 190; o egyptské bavlně např. Ragib 1992). Italským prostředím prošel nejspíše také islámský soubor skleněného stolního nádobí, jehož pozůstatky představuje známý pohár s arabským nápisem a láhev, odkryté kdysi výzkumem Pražského Hradu (Černá 1996). Právě do Murana totiž ukazují naše nálezy skel imitujících takové přepychové výrobky z Blízkého Východu (Černá 1996, 106 – Praha-Můstek a Křivoklát). Export skel z Blízkého Východu zažil právě ve 13. století prudký vzestup s vrcholem kolem roku 1260, následovaný po roce 1300 strmým pádem (Pentz 1997, 97, graf na str. 98 fig. 135). Při poměrně značné mobilitě blízkovýchodních sklářů nelze asi určit přesně, byl-li pražský soubor zhotoven v Egyptě nebo v Sýrii (Stern 1995, 839). Konečně italské obchodníky lze tušit za závěrečné fázi putování muškátového oříšku, nalezeného v kontextu raného 14. století v Berouně (Charvát 1996, 21); na své cestě pod brdské hřebeny musil ovšem absolvovat plavbu souostrovím indonéským (Christie 1998), a kolem břehů indických (Chakravarti 1998) být poté dopraven buď do Mekky (Peters 1994, 155; Káldy-Nagy 1995, 141) či do Jeruzaléma (Kühnel 1994, 7). Snad i islámskou látku, uloženou v hrobě Přemysla Otakara II. po jeho pohřbu v pražské svatovítské katedrále roku 1298, opatřili italští dodavatelé (Bravermanová 1997, 81).

K tomu poznamenejme, že právě benátskému obchodu se dostalo nejlepší příležitosti ke zprostředkování příchodu valencijského servisu od Týna na naše území. V relativně krátké době kolem roku 1300 zajížděla totiž benátská plavidla až do francouzského královského přístavu v Aigues-Mortes na provencalském pobřeží, kde se nepochybně na podobném nádobí stolovalo (Larguier 1996, 148 pozn. 3).

O poznání slabší stopy zanechala v našich dějinách činnost velkého obchodního soupeře Benátek, města Janova, jehož plavci ovládli ve 13. a 14. století postupně nejen Černomoří, ale i západní polovinu moře Středozemního. Podle Z. Wintra navázal arci první styky s Janovskými podnikateli již král Václav II. (Winter 1906, 109).

Roku 1366 si pražský měšťan Henricus Faystel vypůjčil od cisterciáckého skalického klášteřa sumu 450 zlatých „ve zlatě a dobré váze“ (Oehm 1894, 84). Nahlédnutím do originálu listiny (SÚA Treboň, fond Velkostatek Sedlec, sign. 69) lze ověřit, že příslušný passus zní „quadringentis et quinquaginta florenis ex granibus in pondere“. Tato poněkud záhadná formulace naznačuje, že zde nejspíše máme co činit s tzv. „aurum de palholia“ což býval zlatý písek či nuggety o ryzosti 20,5–21 karátů, obíhající v odvážených množstvích v kožených váčcích či brašničkách. Původem z Ghany, Senegalu či z krajů při řece Nigeru, šířilo se toto „aurum“, nazývané podle italského nářečního substantiva „paglia“ (nečistěné, surové), po překročení Sahary z marockých či tuniských přístavů na janovských lodích do Evropy, kde sloužilo po dalším převažování jako dohodnuté platidlo (Denzel 1997, 20; Masonen 2000, 91).

Nejde o první doklad „auri de palholia“ z našich dějin. Již roku 1247 vyhotovil v burgundském Lyoně tamní notář Noclerius veřejnou listinu, podle níž zaplatili bratr Radoslav a konvent klášteřa kladrubského římskému občanovi jménem Paulus Angeli, Johannis, Pauli (původně Paul ben Jochanan ben Paul, jak dokládá řádek 12 na str. 192), nejspíše agentovi subarcaria římské kurie Oktaviána, svého spoluobčana, „quatuor marcas boni auri pulveris, paliolae et ponderis Lugdunensis“ (CDB IV/1: 99, str. 191–193, v Lyonu 14. 1. 1247).

Jakkoli vypovídají tyto dva doklady o nepochybně dosti nárazových a nesoustavných kontaktech českých zemí s obchodní sférou janovskou, existuje přece jen možnost, že se valencijský servis od Týna dostal na naše území přičiněním proslulých konkurentů Benátek. Právě na konci 13. století se totiž u nás znovu objevují zboží íránského a turkeštánského původu, dopravovaná nejspíše z oblasti Černomoří, případně z dunajské delty (Charvát 1998, 27). Tyto dovozní artikly, k nimž lze ještě přiřadit turkeštánskou složku pohřebního oděvu krále Rudolfa I. († 1307, Bravermanová 1997, zvl. str. 68) a rovněž hedvábný brokátový rubáš z dvorních dílen posledního mongolského pána Persie v íránském Tabrízu, Abú Sáída (1316–1335), pocházející z vídeňského hrobu rakouského vévody Rudolfa IV. († 1365, Ambros 1993), se k nám totiž velmi snadno mohly dostat právě zprostředkováním obchodníků janovských, kteří se na Černém moři uplatňovali velmi výrazně.

Tímto směrem poukazuje také „tapete grecum recens et novum cum quattuor maioribus et minoribus“, jímž roku 1268 obmyslil olomouckou kapli sv. Jana Křtitele tamní kanovník Bartoloměj (CDB V/2: 552, str. 117). Tento snad byzantský import přivezl do Olomouce dnes neznámý obchodník nejspíše právě odkudsi z oblasti Černomoří nebo dunajské delty. Netřeba zde přirozeně zvlášť připomínat královského zlatníka Václava II. Jana „de Grecia“ (Šusta 1926/2001/, 115), ani doporučující dopis, vystavený pražským biskupem Tobiášem z Bechyně vilémovskému opatu Jaroslavovi pro konstantinopolského patriarchu (Novák 1903, č. 195 str. 154).

Hypotézu o janovské účasti na černomořském obchodu, zvláště pak v oblasti přepychových textilií, dokládají janovské notářské záznamy 13. a 14. století o transakcích s čínským a poté perským hedvábím (Inalcik 1994, 218–219). Také bulharský carský dvůr zásobovali benátskými a janovskými kupci tkaninami z celého Středomoří včetně Španělska, jak dokládají archeologické nálezy ze 14. století (1331–1371) (Bčvarov 1993, zvl. str. 146 a 155–156).

Nelze tedy zcela vyloučit, že se valencijský servis dostal do Týnského dvora odkudsi

od dolního Dunaje, kam byl dopraven v rámci janovského obchodního podnikání. Tato hypotéza se však v daném okamžiku nejeví jako nejpravděpodobnější.

Obchod flanderskými sukny

Abychom vyčerpali všechny možnosti, musíme nyní věnovat pozornost další přípustné variantě. Valencijský servis se totiž do Týnského dvora mohl z Narbonnska dostat také prostřednictvím obchodu flanderskými sukny, která se na tamních tržišťích vyskytovala masově (Larguier 1996, 28-47).

V tomto případě máme před sebou skutečný oříšek. Víme totiž, že se flanderská a snad i francouzská sukna dovážela ve 13. století nejen do Prahy, ale byla zjevně k dispozici i v Olomouci. O tom opět vypovídá obdarování kaple sv. Jana Křtitele tamním děkanem Bartolomějem z roku 1268 („pannis lineis de opere Gallico“ – CDB V/2: 552, str. 117). Flanderská sukna však zjevně zaplavovala trhy celého severního břehu Středozemního moře až po oblast Černomoří a byla dodávána přes Katalánsko, Francii a Itálii včetně Janova (Lebeděv-Klokov 2000, zvl. str. 98-99).

Při tomto rozsahu podnikatelské činnosti nelze ovšem nejspíše přesně určit ani oběh zboží hlavního, ani případné modalities proudění zboží doprovodných. Ověření této hypotézy tak v daném okamžiku nejspíše nepřipadá v úvahu.

A co když je to úplně jinak?

Je celkem přirozené, že v případech podobných našemu, kdy máme zjištěn počáteční a koncový bod dálkového putování nějakého dobře identifikovatelného předmětu, musíme při hledání možných cest a spojů, kterými se mohl ubírat, počítat i s imponderabiliemi, s „možností X“, podle níž by se celý příběh mohl odehrát úplně jinak. Takový předpoklad se přirozeně velmi podobá tápání ve tmě, od prostého hádání se však tento postup přece jen liší. Musíme přirozeně připustit, že se nikdy nedozvíme, jak to vlastně bylo. Přinejmenším jako důvtip bystřící cvičení však takový intelektuální experiment připustit lze.

Jednou z dosti přitažlivých variant studia putování předmětů Evropou představuje promítnutí jejich výskytu do styků a spojů zdejších židovských skupin. Ty mohly uvádět v kontakt etnika a lokality zdánlivě nespojitelné. V literatuře je popsán případ, kdy v době kolem roku 1000 přijel do byzantského města Thessaloniké (Soluně) žid z Kyjeva, který sice mluvil rusky, ale nevládl jazykem hebrejským, arabským ani řeckým. Přes to se setkal s příbuzným, který se právě vrátil z Jeruzaléma (Jacoby 1998, 35, přetištěno jako Jacoby 2001, 35). V tomto světle získává na pozoruhodnosti skutečnost, že právě roku 1306 došlo k vyhnání početné a mohovité židovské populace z Narbonne (Larguier 1996, 40-41, 56-57, 66-67).

Bylo by zajímavé pokusit se o vyhledání dokladů o tom, že se někteří příslušníci národa Tóry a Talmudu uchýlili tehdy z Provence až do Prahy, avšak vzdálenost je tu asi přece jen příliš velká, než aby se s takovou možností dalo vážně počítat.

Další možné řešení by mohlo představovat přinesení nádobky do Ungeltu v důsledku zbožné pouti, v našem případě nejspíše ke hrobu apoštola Jakuba do Santiago de Compostela. Víme o českých poutnících, kteří se touto cestou pustili; z naší doby poskytuje relevantní doklad formulář biskupa Tobiáše z Bechyně, obsahující i vzor biskupského svolení nejmenovanému faráři k takovému putování (Novák 1903, č. 138 na str. 109).

Tato hypotéza naráží arci na dva protiargumenty: v první řadě je právě z našeho prostoru k dispozici poměrně málo dokladů o putování ke svatému Jakubu. Oblast východní části Evropy vykazuje soustředění svatojakubských poutnických odznaků jednak v okruhu německých i skandinávských pobřeží Baltu a a jednak na horním Dunaji v oblasti Einsiedeln (Steuer 1992, 429 Abb. 11; Bünz 2000, 44). V krajích mezi Loirou a Labem se tyto památky mají vyskytovat jen ojedinele (Bünz 2000, 44). Druhým protiargumentem je již užitý vývod, že poutnický odznak bychom očekávali spíše v prostředí vystaveném intenzivně církevnímu vlivu než v ústředí obchodnickém.

Závěr

Dva zlomky importované glazované keramiky, nalezené v Týnském dvoře v kontextu raného 14. století, pocházejí patrně z Katalánska, snad z okolí Valencie, kde je zhotovili muslimští hrnčíři, *mudéjarové*, pracující již pod svrchovaností křesťanského krále aragonského. Do Prahy se dostaly nejpravděpodobněji prostřednictvím italského zámořského obchodu, a to nejspíše přičiněním benátským. O něco méně pravděpodobné je zprostředkování podnikatelskou aktivitou janovskou, a to jak ze západního Středomoří, tak i z Černomoří. Pouhou hypotetickou možností představuje pak jejich dovezení v rámci aktivit spojených s prodejem a koupí flanderských suken.

Literatura

- AMBROS, A. A., 1993: Der arabische Text auf dem Grabtuch für Herzog Rudolf IV. von Österreich, in: Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes 83, 25–30.
- B ČVAROV, I., 1993: Jantrenski nekropoli. Dva srednevekovni nekropolja ot XIV vek při selo Jantra, Gornorjachovsko. Veliko T'rnovo: IK „Vital“.
- BRAVERMANOVÁ, M., 1997: Pohřební oděv Rudolfa I. Habsburského, českého krále, zv. Kaše, in: J. Kubková–J. Klápště–M. Ježek–P. Meduna et al. (edd.), Život v archeologii středověku. Sborník příspěvků věnovaných M. Richterovi a Z. Smetánkovi, Praha: Nakladatelství PERES a Archeologický ústav AV ČR, 67–84.
- BÜNZ, E., 2000: Santiagopilger und Jakobusverehrung zwischen Nord- und Ostsee im 12. Jahrhundert, in: Hansische Geschichtblätter 118, 35–56.
- CDB: Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae.
- Tomi quarti partem primam (IV/1) ediderunt J. Šebánek et S. Dušková, Pragae 1962.
- Tomi quinti partem primam (V/1) ediderunt J. Šebánek et S. Dušková, Pragae 1974.
- Tomi quinti partem secundam (V/2) ediderunt J. Šebánek et S. Dušková, Pragae 1981.
- ČERNÁ, E., 1996: Islamisches Glas in mittelalterlichen Böhmen, in: P. Charvát, J. Prosecký (edd.), Ibrahim ibn Ya'qub at-Turtushi: Christianity, Islam and Judaism Meet in East-Central Europe, c. 800–1300 A.D., Praha: Oriental Institute, 103–106.
- DENZEL, M. A., 1997: Klerycy i kupcy: Polska i świętopietrze w systemie obrotu płatniczego kurii rzymskiej w XIV wieku, in: Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego MCCVII: Prace historyczne, zeszyt 123, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 7–28.
- DOHNAL, V., 2001: Olomoucký hrad v raném středověku – 10. až první polovina 13. století. Olomouc: Nadační fond Olomoucký hrad.
- GRYGIEL, J., 1997: Europa środkowo-wschodnia wobec polityki krucjatowej papieżstwa w pierwszej połowie XIV wieku, in: Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego MCCVII: Prace historyczne, zeszyt 123, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 31–44.
- HOENSCH, J. K., 1989: Přemysl Otakar II. von Böhmen – Der goldene König. Graz–Wien–Köln: Verlag Styria.
- CHARVÁT, P., 1996: Introduction, in: P. Charvát, J. Prosecký (edd.), Ibrahim ibn Ya'qub at-Turtushi: Christianity, Islam and Judaism Meet in East-Central Europe, c. 800–1300 A.D., Praha: Oriental Institute, 14–25.
- 1998: Dálkové styky českých zemí a Hedvábná cesta v raném středověku (do roku 1300), in: L. Obuchová, P. Charvát (edd.), Hedvábná cesta – Soubor studií pracovní skupiny /Orientalia Bohemica – Česká země a Orient do roku 1500/, Praha: Česká orientalistická společnost, 11–37.
- CHAKRAVARTI, R., 1998: Coastal trade and voyages in Konkan: The early medieval scenario, in: The Indian Economic and Social History Review 35/2, 97–124.
- CHRISTIE, J. W., 1998: Javanese markets and the Asian sea trade boom of the 10th to 13th centuries A.D., in: Journal of the Economic and Social History of the Orient 41/3, 344–381.
- INALCIK, H., 1994: Part I: The Ottoman State Economy and Society, 1300–1600, in: H. Inalcik, D. Quataert (edd.), An Economic and Social History of the Ottoman Empire, 1300–1914, Cambridge–New York–Melbourne: Cambridge University Press, 9–410.
- JACOBY, D., 1997: Trade, Commodities and Shipping in the Medieval Mediterranean. Aldershot: Ashgate Publishing Ltd., Variorum Collected Studies CS 572.
- 1998: The Jewish community of Constantinople from the Komnenan to the Palaiologian period, in: Vizantinskij vremennik 55(80)/2, 31–40.
- 2001: The Jewish Community of Constantinople from the Komnenan to the Palaiologian period, in: D. Jacoby, Byzantium, Latin Romania and the Mediterranean, Aldershot–Burlington: Ashgate Variorum, 31–40.
- KÁLDY-NAGY, G., 1995: Kleinasien im Spannungsfeld von vier neuen Machtzentren um 1260, in: Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes 85, 117–146.

- KLÁPŠTĚ, J., 1994: Změna – Středověká transformace a její předpoklady, in: *Medievalia Archaeologica Bohemica, Památky archeologické – Supplementum 2*, 1993, Praha: Institute of Archaeology, 9–59.
- KOVAL, V. Ju., 1996: Ispanskaja ljustrovaja keramika v Moskve, *Rossijskaja Archeologija 1996/1*, 168–176.
- KÜHNEL, H., 1994: Kommunikation zwischen Orient und Okzident, Alltag und Sachkultur, in: *Kommunikation zwischen Orient und Okzident – Alltag und Sachkultur. Internationaler Kongress, Krems and der Donau*, 6. bis 9. Oktober 1992. Österreichische Akademie der Wissenschaften, philosophisch-historische Klasse, Sitzungsberichte, 619. Band. Wien: Verlag der Österreichischer Akademie der Wissenschaften, 5–24.
- LARGUIER, G., 1996: *Le drap et le grain en Languedoc – Narbonne et Narbonnais 1300–1789*, tome I. Perpignan: Presses Universitaires.
- LEBEDĚV, V. P.–KLOKOV, V. K., 2000: Zapadnoevropejskije svincovyje tovarnyje plomby s zolotoordynskych gorodišč, *Rossijskaja Archeologija 2000/1*, 92–100.
- LILJE, R.-J., 1994: Die Handelsbeziehungen zwischen Byzanz, den italienischen Seestädten und der Levante vom 10. Jahrhundert bis zum Ausgang der Kreuzzüge, in: *Kommunikation zwischen Orient und Okzident – Alltag und Sachkultur. Internationaler Kongress, Krems and der Donau*, 6. bis 9. Oktober 1992. Österreichische Akademie der Wissenschaften, philosophisch-historische Klasse, Sitzungsberichte, 619. Band. Wien: Verlag der Österreichischer Akademie der Wissenschaften, 25–47.
- MASONEN, P., 2000: *The Negroland Revisited – Discovery and Invention of the Sudanese Middle Ages*, s.l. (bez místa): Academia Scientiarum Fennica.
- MONFRIN, J., 1993: Joinville et l'Orient, in: C. Bourlet–A. Dufour (edd.), *L'écrit dans la société médiévale – Divers aspects de sa pratique du XIe au XVe siècle. Textes en hommage à Lucie Fossier*, Paris: CNRS Editions, 259–267.
- NOVÁK, J. B., 1993: *Formulář biskupa Tobiáše z Bechyně (1279–1296)*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa I. pro vědy, slovesnost a umění.
- OEHM, V., 1894: *Paměti královského města Kouřimě, díl I*. Praha.
- PENTZ, P., 1997: Hama – Fouilles et recherches de la Fondation Karlsberg 1931–1938 IV/1: The medieval citadel and its architecture, København: Nationalmuseet.
- PETERS, F. E., 1994: *Mecca – A Literary History of the Muslim Holy Land*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- RAGIB, Y., 1992: Marchands d'étoffes de Fayyoun au IIIe/IXe siècle d'après leurs archives (actes et lettres). III. Lettres des Banu Tawr aux Banu 'Abd al-mu'min. Supplément aux *Annales Islamologiques*, Cahier No. 14. Le Caire. Recenze: W. Diem, *Zeitschrift des Deutschen Morgenlandischen Gesellschaft 145/1*, 1995, str. 170.
- SEJBAL, J. 1997: *Základy peněžního vývoje*. Brno: Masarykova univerzita.
- SHALEM, A., 1996: Islam Christianized – Islamic Portable Objects in the Medieval Church Treasuries of the Latin West. Frankfurt–Berlin–Bern–New York–Paris–Wien: Peter Lang.
- SPĚVÁČEK, J., 1994: *Jan Lucemburský a jeho doba, 1296–1346*. Praha: Svoboda.
- SPUFFORD, P., 2000: Trade in fourteenth-century Europe, in: M. Jones (ed.), *The New Cambridge Medieval History VI, c. 1300–c. 1415*, Cambridge–New York–Melbourne: Cambridge University Press, 155–208.
- STEHLÍKOVÁ, D., 1993: Středověké umělecké památky z Břevnova, in: D. Hejdová, P. Preis, L. Uřešová (edd.), *Tisíc let benediktinského kláštera v Břevnově. Katalog výstavy*. Praha–Břevnov: Benediktinské opatství svatě Markéty, 41–43.
- STERN, E. M., 1995: recenze C. Meyer: *Glass from Quseir al-Qadim and the Indian Ocean Trade* (S. A. O. C. 53), Chicago: The Oriental Institute 1992, in: *Bibliotheca Orientalis 52/5–6*, 833–840.
- STEUER, H., 1992: „Objektwanderung“ als Quelle der Kommunikation, in: *Kommunikation und Alltag im Spätmittelalter und früher Neuzeit. Internationaler Kongress, Krems and der Donau*, 9. bis 12. Oktober 1990. Österreichische Akademie der Wissenschaften, philosophisch-historische Klasse, Sitzungsberichte, 596. Band. Wien: Verlag der Österreichischer Akademie der Wissenschaften, 401–440.
- ŠUSTA, J., 1926/2001/: *Poslední Přemyslovci a jejich dědictví 1300–1308*. Praha: Česká akademie věd a umění. Cituji v přetisku vydaném v Praze nakladatelstvím Argo v roce 2001.
- WINTER, Z., 1906: *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a XV. století*, Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa I. pro vědy, slovesnost a umění.

Zusammenfassung

Katalaner in Prag? – Neue Funde der Importkeramik vom Teinhof (Ungelt)

Zwei keramische Scherben mit sgn. blaßrosiger Lusterglasur wurden bei der archäologischen Grabung des Handelszentrum (Ungelt) im Tein-Hof in Prag gefunden. Im Kontext mit Ungelt datiert man diese Keramik, die wahrscheinlich von Katalanien stammt, in die Jahre 1270–1330. Es handelt sich eher um die Erzeugnisse der Moslems-Töpfer, derer Werkstätte unter einer christlichen Herrschaft in der Umge-

bung von Valenzien tätig waren, als um die Keramik vom Moslemsemirat von Granada. Der Verfasser versucht den wahrscheinlichsten Weg, durch den die Keramik nach Prag kam, zu bestimmen. Man kann voraussetzen, daß das Gefäß zuerst in die südfranzösische Provence und von hier bis zu uns mittels des italienischen Seehandels gekommen ist. Im Betracht kommt auch die Beteiligung der Venezianer, die mit ihren Schiffen kurze Zeit um 1300 bis in den Hafen Aigues-Mortes kamen. Weniger wahrscheinlich scheint der Transport der Handelsleute von Genua. Es ist allerdings möglich, daß das Gefäß vom Schwarzen Meer, wo die Handelsleute von Genua sehr markant unternommen haben, auch den Weg nach Prag gefunden hat. Mann kann aber auch damit rechnen, daß die Importkeramik im Zusammenhang mit dem ganzeuropäischen Tuchhandel von Flandern nach Prag geliefert wurde.

Abbildung:

1. Prag 1-Teinhof (Ungelt), Sonde IV, Nr. 1065. Funde der Importkeramik mit der blaßrosigen Lusterglasur (schwarz).

Abstract

Among other notable finds, the recent excavations at the Ungelt or Týnský-dvůr, a centre of international commerce in the Old Town of Prague, brought forth two fragments of pink-coloured lustreware, found within a find context datable c. 1270–1330. These sherds may come from a vessel, manufactured rather by Muslim potters working under the sovereignty of Aragon kings somewhere by Valencia in Catalonia, than by craftsmen of the Nasrid dynasty, ruling the emirate of Granada. Attempting to find the interconnection by which the relevant piece of tableware arrived in Bohemia, the author proposes the following conclusions:

1. The most probable mediation is that of the Italian, and, specifically, Venetian sea trade, which provided most of the luxury goods available in thirteenth- and fourteenth-century kingdom of Bohemia. Around 1300, Venetian merchants ventured as far west as the Provencal royal port of Aigues-Mortes, where the use of such pottery may be legitimately expected.
2. Another, somewhat less likely route is that of the Genovese commercial enterprise. In this case the “missing link” may be found in the Pontic area, where Genoa-based traders eagerly engaged in business.
3. Finally, there is a rather shadowy possibility that the vessel came to Prague in consequence of activities connected with the Flemish cloth trade which, by that time, linked all the major markets of Europe.

